

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фізичної географії та раціонального природокористування**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан географічного факультету
/Калинич І.В./
« 29 » червня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ЕТНОГРАФІЇ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність (Спеціалізація)	014.07 Середня освіта (Географія)
Освітня програма	Географія
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Ужгород 2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Історична географія з основами етнографії» для здобувачів вищої освіти галузі знань **01 Освіта/Педагогіка**, спеціальність **014 Середня освіта “Географія”** (денна, заочна), предметна спеціальність (спеціалізація) **014.07 Середня освіта (Географія)**.

Укладач: Жулканич Борис Михайлович, старший викладач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

протокол № 11 від «25» червня 2021 р.

Завідувач кафедри Поп С.С.

Схвалено науково-методичною комісією географічного факультету

протокол № 8 від «29» червня 2021 р.

Голова науково-методичної комісії Потіш Л.А.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	2-й	4-й
Кількість модулів – 4	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання:	3-й	8-й
аудиторних – 3	Лекції:	
	36	10
самостійної роботи студента -3	Практичні (семінарські):	
	24	8
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усний залік	Самостійна робота:	
	60	102
	6	4

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни «Історична географія з основами етнографії» є оволодіння студентами теоретичними знаннями щодо взаємодії природи і людини, впливу географічного чинника на розвиток людського суспільства на різних етапах історичного розвитку.

Завдання вивчення дисципліни:

- охарактеризувати науково-методологічну організацію історичної географії та її складових;
- виявити ретроспективні особливості розвитку історичної географії та встановити характерні риси її етапів;
- висвітлити природно-історичний процес як передумову розвитку первісного суспільства, визначити особливості та місце у ньому території України;
- здійснити географічний аналіз особливостей заселення й освоєння території України від палеоліту і до кінця XX століття;
- з'ясувати етногенез українців у межах суцільної української території;
- дати характеристику походженню та територіальному розповсюдженню національних меншин в Україні та провести їхню демографічну характеристику.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК 1);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя (ЗК 2);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 3)
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК 5);
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. (ЗК 7).
- Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)(ЗК 9).
- здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків (ФК 1);
- здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів (ФК 3);
- здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації дитини до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення (ФК 4);
- здатність здійснювати виховання на уроках і в позакласній роботі, виконувати педагогічний супровід процесів соціалізації учнів та формування їхньої культури (ФК 6).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Історична географія з основами етнографії і» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми (ОП): ОПП підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 середня освіта “Географія”:

ОК 1.3 «Філософія»;
 ОК 1.4 «Історія та культура України»;
 ОК 1.9 Картографія і ГІС
 ОК 2.1 «Загальне землезнавство»;
 ОК 2.7 Біогеографія
 ОК 2.9 Фізична географія материків та океанів та методика її навчання
 ОК 2.11 «Основи суспільної географії»;
 ОК 2.20 Шкільне географічне краєзнавство.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Освітньо-професійна програма здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 середня освіта, вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.	ПК1.
Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).	ПК 3.
Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України	ПК 4.
Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників, особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та свого регіону	ПК 6.
Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю	ПК 7.

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Історична географія з основами етнографії»

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.	РН 1,
Здатний цінувати різноманіття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, діалогу й співробітництва.	РН 11

Усвідомлює цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України	PH 12
Знає та розуміє основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географії, предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку географічної науки.	PH 13
Пояснює просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.	PH 14
Пояснює зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки й детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства	PH 16
Характеризує і оцінює природні умови і ресурси, населення та господарство України, її роль і місце в сучасних суспільно-географічних процесах у світі; знає і розуміє географічні особливості свого адміністративного регіону.	PH 21
Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання географії для виконання освітньої програми в базовій середній школі.	PH 22

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усні відповіді, презентації, доповіді.

Форма модульного контролю: письмова робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: залік в усній формі.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	50	100
10	10	10	10	10		

T1, T2 ... – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	50	100

T1, T2 ... – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	28	7	28
Презентації	1	12	1	12
Доповідь	1	10	1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Оцінка *відмінно (А)* виставляється, коли студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка *добре (В)* виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка *добре (С)* виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка *задовільно (D)* виставляється, коли студент розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння програмного матеріалу.

Оцінка *задовільно (E)* виставляється, коли студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у студента.

Оцінка *незадовільно (FX)* виставляється студенту, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка *незадовільно (F)* виставляється студенту, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання.

За результатами контролю знань студентів, дозволяється виставлення екзаменаційної оцінки (без підсумкового іспиту) - «відмінно», «добре», та «задовільно». Студент має право підвищити оцінку, складаючи іспит.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	Глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з дисципліни «Історична географія з основами етнографії»; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що випливають з наявних даних. У студента не виникає труднощів при відповідях на видозмінені завдання. Він вільно справляється із класифікаціями, термінами та іншими видами застосування знань, показує знайомство з навчальною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних завдань.
82-89	Твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його. Не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	Знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні знання при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
64-73	Має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	Самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача. При виконанні практичних завдань намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	Не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі підказки викладача.
1-34	Має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, не може вирішити практичних завдань.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Взаємодія людини і природи в історико-географічному вимірі

Тема 1. Теоретичні та методологічні основи історичної географії. Об'єкт та предмет дослідження історичної географії. Історія географічних відкриттів, історія географічних ідей та історична географія. Місце історичної географії в системі наук. Зв'язок історичної географії з іншими науками. Напрями в історичній географії. Періодизація в історичній географії. Проблеми історико-географічних досліджень в Україні.

Тема 2. Природно-географічні чинники антропогенезу. Еволюційна гілка людини. Роль природно-географічних факторів в еволюції людини. Значення ландшафтів в еволюції людства. Причини міграцій первісних людей. Імовірні напрями міграцій. Заселення материків.

Тема 3 Походження і географія людських рас. Поняття раси. Фактори расогенезу. Ознаки расових відмінностей людей. Підходи до класифікації рас. Просторовий розподіл європеїдної, монголоїдної, негроїдної та австралоїдної рас та їх малих рас. Формування і географія перехідних рас. Расовий склад населення регіонів і країн.

Тема 4. Взаємодія людини і природи. Коеволюція людини і навколишнього природного середовища. Вплив природних ландшафтів на розвиток первісних людей. Збиральництво, полювання і рибальство – основні види господарської діяльності первісних людей. Передумови переходу до виробляючого господарства. Центри походження культурних рослин. «Неолітична революція». Головні райони первісного землеробства. Зародження і поширення скотарства. Освоєння металів. Виникнення екологічних проблем. Перша екологічна криза в епоху неоліту.

Тема 5. Зародження стародавніх цивілізацій. Поняття цивілізації. Етапи виникнення цивілізацій (за Л.І. Мечниковим). Географічні аспекти розвитку стародавніх цивілізацій: Межиріччя (Месопотамія), Єгипту, Індії, Китаю, цивілізацій Америки (інки, ацтеки, майя). Трипільська культура. Східний і західний типи цивілізацій.

Модуль 2. Основи етнографії та етногеографії

Тема 6. Поняття про етнос та етногенез. Об'єкт і предмет етнографії, етнології та етногеографії. Поняття етносу. Поняття про етногенез. Концепції етногенезу. Структура етнічних утворень. Етнічні процеси.

Тема 7. Концепція етногенезу Л.М. Гумільова. Місце розвитку етносів. Пасіонарність як ключове поняття етногенезу. Фази етногенезу. Взаємодія етносу з природним ландшафтом.

Тема 8. Культурно-господарська адаптація етносів до природних умов. Природні умови як визначальний фактор господарської спеціалізації території, в історичному аспекті. Господарсько-культурні типи. Вплив природних умов і господарства на розвиток культури. Формування менталітету етносу в залежності від природно-географічних умов та господарського укладу.

Тема 9. Етнолінгвістичний склад населення світу. Етнічна структура населення світу. Найбільші за кількістю населення народи світу, їх географія. Типологія країн за етнічною ознакою. Сутність лінгвістичної класифікації народів світу. Мовні сім'ї, групи і підгрупи. Географія народів мовних сімей та їхніх груп: індоєвропейської, кавказької, семіто-хамітської, нігеро-кордофанської, ніло-сахарської, койсанської, дравідійської, уральської, алтайської, сіно-тібетської, тайської, австроазіатської, австронезійської, ескімосо-алеутської, чукотсько-камчатської, андаманської, сім'ї австралійських та папуаських народів, сім'ї індіанських народів. Географія етносів, мови яких не входять у жодну сім'ю.

Тема 10. Релігійний склад населення світу. Історико-географічні аспекти розвитку релігій світу. Релігійна структура населення світу. Географія світових релігій:

християнства, ісламу, буддизму. Національні релігії. Місцеві традиційні (первісні) вірування.

Теми лекцій (заочна форма навчання).

Тема 1. Теоретичні та методологічні основи історичної географії. Природно-географічні чинники антропогенезу.

Тема 2. Походження і географія людських рас.

Тема 3. Взаємодія людини і природи

Тема 4. Зародження стародавніх цивілізацій.

Тема 5. Поняття про етнос та етногенез.

Тема 6. Культурно-господарська адаптація етносів до природних умов.

Тема 7. Етнолінгвістичний склад населення світу.

Тема 8. Релігійний склад населення світу.

6.2. Структура навчальної дисципліни

(денна форма навчання)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: <i>денна</i>					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
3-й семестр						
Модуль 1. Взаємодія людини і природи в історико-географічному вимірі						
Тема 1. Теоретичні та методологічні основи історичної географії.	12	4	2			6
Тема 2. Природно-географічні чинники антропогенезу, заселення	12	4	2			6
Тема 3. Походження і географія людських рас	12	4	2			6
Тема 4. Взаємодія людини і природи	12	3	2			7
Тема 5. Зародження стародавніх цивілізацій	12	3	2			5
Модульна контрольна робота			2			
Разом за модуль	60	18	12			30
Модуль 2. Основи етнографії та етногеографії						
Тема 6. Поняття про етнос та етногенез	12	4	2			6
Тема 7. Концепція етногенезу Л.М. Гумільова	12	4	2			6
Тема 8. Культурно-господарська адаптація етносів до природних умов	12	4	2			6
Тема 9. Етнолінгвістичний склад населення світу	12	3	2			7
Тема 10. Релігійний склад населення світу	12	3	2			5
Модульна контрольна робота			2			
Разом за модуль	60	18	12			30
Разом за семестр	120	30	24			60

(заочна форма навчання)

Назви тем	8 –й семестр				
	Заочна форма				
	Усь ого	у тому числі			
лек ц		пр	лаб	інд	ср
Тема 1. Теоретичні та методологічні основи історичної географії. Природно-географічні чинники антропогенезу	11	1	1		13
Тема 2. Походження і географія людських рас.	12	2	1		13
Тема 3. Взаємодія людини і природи	11	1	1		13
Тема 4. Зародження стародавніх цивілізацій.	12	1	1		12
Тема 5. Поняття про етнос та етногенез.	11	1	1		13
Тема 6. Культурно-господарська адаптація етносів до природних умов.	12	1	1		13
Тема 7. Етнолінгвістичний склад населення світу.	9	1	1		13
Тема 8. Релігійний склад населення світу.	12	2	1		12
Усього годин	120	10	8		102

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

Назва теми	Кількість аудиторних годин	
	Денна	Заочна
Практична робота 1. Природно-географічні чинники антропогенезу, заселення Землі людиною	3	1
Практична робота 2. Походження і географія людських рас	3	1
Практична робота 3. Географія стародавніх цивілізацій	3	1
Практична робота 4. Етнічний і мовний склад населення світу	3	1
Практична робота 5. Релігійний склад населення світу	3	1
Практична робота 6. Етнічний склад населення України: походження на території держави національних меншин та їхнє географічне поширення.	3	1
Практична робота 7. Етногеографічна характеристика Закарпаття	3	1
Практична робота 8. Історичний розвиток Ужгороду	3	1
Разом	24	8

6.4. Самостійна робота

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

39 год. – підготовка до аудиторних занять;

20 год. – підготовка до контрольних заходів;

10 год. - підготовка питань, які не розглядаються під час аудиторних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Ознайомлення з теоретико-методологічними основами історичної географії	2	3
2	Проблеми історико-географічних досліджень в Україні	1	3
3	Основні ознаки етносу.	2	3
4	Історико-географічні особливості природокористування в Україні за час раннього голоцену.	2	3
5	Історико-географічні особливості природокористування в Україні за епохи неоліту.	2	3
6	Особливості етнічної та релігійної структури населення Західної Європи	2	3
7	Основні демографічні проблеми сучасного світу.	2	3
8	Історико-географічні особливості природокористування в Україні за епохи енеоліту.	2	3
9	Історико-географічні особливості природокористування в Україні за епохи бронзи	2	4
10	Історія виникнення етнодемографії та становлення її як науки.	1	3
11	Історико-географічні особливості природокористування в Україні від першої світової війни до 70-х рр. ХХ ст.	2	3
12	Етнорегіональні особливості України.	2	3
13	Об'єкт та предмет дисципліни ” Історична географія основами етнографії”.	2	3
14	Етнолінгвістичний складу населення світу	2	3
15	Вивчення концепції етногенезу Л.М. Гумільова	2	3
16	Розвиток етнодемографічної науки в Україні.	2	3
17	Опрацювання матеріалу за темою «Етнос та етногенез»	2	3
18	Облік населення. Історія переписів населення у світі.	2	3
19	Методи та завдання дисципліни Історична географія основами етнографії”.	2	4
20	Расовий склад населення світу.	2	3
21	Особливості етнічної структури населення Північної Європи.	2	3
22	Місце історичної географії в системі наук. Кількість населення світу.	2	3
23	Опрацювання матеріалу за темою «Природно-географічні чинники антропогенезу, заселення Землі людиною»	2	4
24	Поняття нації. Сучасні підходи до розуміння сутності нації.	2	3
25	Закони населення. Демографічний перехід.	2	4
26	Вивчення теорій походження людських рас	2	3
27	Історичні типи відтворення населення.	2	4
28	Нерівномірність розміщення населення на Землі.	2	3
29	Особливості взаємодії людини і природи на ранніх етапах розвитку людського суспільства	2	3
30	Географія української діаспори.	2	4
31	Наукова сутність категорій способів життя.	2	3
32	Релігійні вірування.	2	3

Разом	60	102
-------	----	-----

**ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ,
ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА
(у разі потреби)**

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Кандиба Ю.І. Історична географія з основами етнографії: Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2010. – 72 с.
2. Дністрянський М. С. Політична географія України. Навчальний посібник. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014.
3. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Львів: Літопис; Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
4. Дністрянський М. С. Етногеографія України. Навчальний посібник. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008.
5. Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011.
6. Етнографія України // за ред. С.А. Макарчука. – Львів: Світ, 1994. – 517 с. 10. Итс Р.Ф. Введение в этнографию. – Ленинград, 1991. – 168 с.
7. Кафарський В.І., Савчук Б.П. Етнологія. Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 432 с.
8. Круль В.П. Історична географія Західної України: Консп. лекцій./За ред. Я.І. Жупанського. – Чернівці: ЧДУ, 1999. – 46 с.
9. Лобжанидзе А.А., Горохов С.А., Заяц Д.В. Этногеография и география религий. – М., 2005.
10. Любіцева О.О., Мезенцев К.В., Павлов С.В. Географія релігій. – К.: АртЕк, 1998.
11. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України. – К.: Либідь, 1996. – 276 с.
12. Пономарьов А. Українська етнографія. – К.: Либідь, 1994. – 320 с.
13. Тиводар М. Етнологія: Навч. посібн. – Львів: Світ, 2004. – 624 с. .
14. Трубчаніков С.В. Історична географія України. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. – 168 с.
15. Шевчук Л.Т. Сакральна географія: Навч. посібник. – Львів: Світ, 1999.
16. Этнография // под ред. Ю.В. Бромлея и Г.Е. Маркова. – М.: Высшая школа, 1982. – 320 с.

Допоміжна література

1. Галич Мануэль. История доколумбовых цивилизаций. – М.: Мысль, 1990.
2. Геттнер А. Как культура распространялась по земному шару. – Л., 1925.
3. Ламберг-Карловски К. Древние цивилизации. Ближний Восток и Мезоамерика. – М.: Наука, 1992.
4. Сегеда С. Основы антропологии: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1995.
5. Шаблій О.І. Основы загальної суспільної географії. Підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Антропогенез. – Режим доступа: <http://antropogenez.ru>
2. Антропологическая фотогалерея. – Режим доступа: <http://yenyey.narod.ru/antropologiya>
3. Географічний портал. – Режим доступа: <http://geosite.com.ua>
4. Географія. – Режим доступа: <http://geoswit.ucoz.ru>

5. Етнічна географія, етнографія, етнологія. – Режим доступу: <http://ukrtur.narod.ru/etno/etno.htm>
6. Історія України – History of Ukraine (Інститут історії України). – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/LiberUA/Book/shev/2/30.pdf>
7. Макарчук С.А. Етнографія України: Навч. посіб. – Львів: Світ, 2004. – Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/history/makarчук_eu/index.htm
8. Пізнавальний сайт «Географія»: - Режим доступу: <http://geoknigi.com>
9. Портал о странах и народах мира. – Режим доступа: <http://www.portalostranah.ru>
10. Українська етнографія. – Режим доступу: <http://etno.iatp.org.ua>
11. Українська етнографія. – Режим доступу: <http://www.etno.us.org.ua>
12. Gumilevica: гипотезы, теории, мировоззрение. – Режим доступа: <http://www.gumilevica.kulichki.net>
13. Mesogaia: Премордіальна традиція в Україні. – Режим доступу: <http://www.mesogaia.il.if.ua/intro.htm>
14. Nata Haus: Знание без границ. – Режим доступа: <http://www.infanata.com>.

Додаток 2

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
_____

(підпис) (Прізвище

ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
_____

(підпис) (Прізвище

ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
_____

(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами(Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
_____

(підпис) (Прізвище

ініціали)